

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ЦІННІСНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ОСОБИСТІТЬ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ

Шевченко М.Ю., Кутовая В.С.

Донбаський державний педагогічний університет

У статті розглянуто проблему соціальних та особистісних цінностей людини. Автором проаналізовано їх вплив на мотивацію та безпосередньо на діяльність людини. Зазначимо, цінності належать до категорії «соціальних уявлень» та водночас вони є складовою об'єктивного порядку суспільного буття конкретного соціуму і відображають практичний досвід його життєдіяльності. Будь-яка соціальна спільність – від сім'ї до будь-якої спільноти може виступати суб'єктом системи специфічних цінностей. Авторами наголошено на тому, що суб'єктом ціннісного ставлення виступає та сторона, відносно буття, якою визначається цінність. Окремо автором розглянуто суть людських цінностей з позиції натуралізму та антинатуралізму.

Ключові слова: цінність, ціннісні орієнтації, мотивація, діяльність, спільнота.

Приналежність людини до соціально-філософської дійсності має складну структуру і такий процес зумовлений багатьма факторами. Особистість робить вибір життєвого шляху «всередини себе», на основі власного бачення світу. Ціннісна структура особистості є динамічною, але водночас вона має достатню стійкість. Її неможливо в короткий час змінити або зруйнувати. Разом з тим, процес формування ціннісної структури вимагає значних особистісних зусиль.

Цінності та ціннісні орієнтації вивчає наука аксіологія, яка є галуззю філософського знання. Її предметом слугують такі елементи: субординація цінностей і орієнтації особистості в них; ціннісні орієнтації як структурний елемент особистості; управління процесом орієнтації особистості в цінностях і т.п.

Отже, метою статті є визначення суті поняття «цінності» та його ролі у діяльності особистості людини.

Об'єктом дослідження виступають «цінність» як елемент ціннісної структури особистості.

Суб'єктом дослідження є ціннісна структура особистості, як динамічна складова особистості.

Актуальність дослідження не викликає сумнівів, бо ціннісна система особистості співвідноситься з важливими аспектами особистості, одним з яких є визначення мети діяльності особистості. Тільки сформована цінність може зробити будь-яку ідею ідеалом, на який буде спрямована діяльність та прагнення особистості.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Розуміння цінності як цінного характерно для робіт, насамперед психологів та філософів. У такій інтерпретації слово «цінність» виявляється синонімом таких понять як «сенс» і «значимість» [1]. Проблема цінностей розглядалася багатьма Вітчизняними та Зарубіжними дослідниками, серед яких: Д.Н. Узнадзе, С.Л. Рубінштейн, О.Г. Олпорт, К. Роджерс та інші.

Цінності включено до категорії «соціальних уявлень», будучи основою об'єктивного порядку суспільного буття певного соціуму, які несуть практичний досвід суспільства. Виділяють поняття ідеалу як окремого явища, що сформовано шляхом вживання ідеологічних конструкцій. Ідеологічні конструкції консолідовано та орієнтуються, в тому випадку, якщо останні відображають у собі мотивацію суспільної діяльності. Тіль-

ки «цінність», що мають велике значення, можна інтерпретувати як «ідеал» [2, с. 136].

Суб'єктом системи специфічних цінностей може виступати соціальна спільність. У зв'язку з цим виникають неформальні групи, що відрізняються від формальних, інституціалізованих спільнот (родина, навчальна група, академічна група, професійна спільнота і т.ін.). Створення неформальних груп стає успішності суб'єктів формальної групи [7].

Якщо віднести поняття «цінності» до матеріальних об'єктів або предметів, ми підходимо до питання: чи вважати цінностями конкретні значущі для суб'єкта і задовольняють його потреби предмети, або ж закріпити це поняття за особливими абстрактними ідеальними сутностями.

У роботах Р.Б. Перрі, Дж. Дьюї цінностями називають все те, що продукує реалізації потреб та інтересів [9, с. 763].

Класичне визначення соціальної цінності в філософському контексті ми знаходимо в роботі У. Томаса і Ф. Знанецького: «соціальна цінність – це будь-який факт, що має доступні членам певної соціальної групи емпіричний зміст і значення, виходячи з яких, він є чи може стати об'єктом діяльності» [8, с. 363].

В.С. Магун вказує на існування двох принципово різних форм організації соціальної цінності людини: «Вони відрізняються і своїми соціальними механізмами, і змістом, відображених у психіці людини (за допомогою емоційних і раціональних оцінок) цінностей. З погляду представленості соціальних цінностей в психіці суб'єкту, дві згадані форми спонукання його соціально корисної діяльності можна розрізняти як пряму і непряму.

У випадку прямого спонукання, потреби і блага інших людей і соціальних груп відображаються в психіці людини в тих самих емоційно-оцінних формах, які характерні для відображення ним своїх власних цінностей. У цьому випадку образ чужого блага чи чужої потреби супроводжується переживаннями суб'єкта власного задоволення або стражданням. Людина не тільки переживає за інших людей, але і думає про їх благополуччя» [4, с. 57].

Категорія цінність в даному випадку розкриває один із суттєвих моментів універсальної взаємозалежності явищ, а саме момент значущості одного явища для представленості іншого.

Суб'єктом ціннісного ставлення виступає та сторона, відносно буття, якою визначається цінність іншої. Отже перед нами постає необхідність розрізнити суб'єкт ціннісного ставлення і суб'єкт пізнання цінності, які не завжди збігаються.

Деякі з філософських, а також безліч психологічних і педагогічних підходів до проблеми цінностей, виходять з такої установки, при якій поняття «цінності» описує особливу реальність, що не зводиться до потреб.

Цінність володіє особливим статусом серед безлічі інших оточуючих людину явищ, «наділяючи той чи інший об'єкт статусом цінності, людина ніби є цей об'єкт, визнає за ним право на власний «голос» [5, с. 41].

Розуміння цінності як надіндивідуальної реальності ми знаходимо у основоположника теорії соціалізації Т. Парсонса, коли мова йде про категорії, адекватної для опису культур або соціальних систем [6, с. 448].

В аксіологічній традиції простежується два підходи до проблеми цінностей: натуралістичний і антинатуралістичний.

Суть антинатуралізму полягає у відриві цінностей від реальних інтересів особистості, від природних потреб людини. Для цього підходу, цінності є ідеальними сутностями, сфера яких знаходиться поза досвіду і які не залежать від людських інтересів.

З позицій натуралізму цінністю є все те, що продукує ефективному функціонуванню «людської природи», біопсихологічних і морфологічних здібностей людини, задоволенню нею інтересів, розвитку потенційних задатків.

Важливим аспектом є те, що «система цінностей визначає пріоритети і критерії оцінки, що стає основою при визначенні цілей діяльності, розкриває позицію особистості. Реалізація цінностей є реалізація позиції, яка стає особливо міцною, коли вони є осмисленими» [3, с. 23].

Отже, під світом цінностей розуміють світ культури в широкому значенні слова, в якому виражається світ духовного багатства особистості, моральні цінності. Саме в силу цього факту, цінності не розглядатимуть як примітивне зображення поглядів та інтересів суб'єкта.

Усвідомлення цінності як надіндивідуальної реальності передбачає конкретизацію її суб'єктивно-психологічних синонімів, які описуються через такі поняття як «потреба», «мотив», «інтерес», «орієнтація цінностей».

Цінності можна розглядати як стрижневу основу особистості, яка забезпечує її стійкість і є чинником її розвитку та соціалізації. Тобто філософська інтерпретація даної категорії дозволяє розглядати цінності як компоненти індивідуально-психологічної структури особистості. Дійсно, ціннісні орієнтації, будучи елементами структури особистості, виступають у формі потреб, інтересів, мотивів, поведінки. Вони зумовлюють подальше професійне та особистісне самовизначення людини. Однак, не можна не враховувати і той факт, що, структура цінностей особистості є досить автономною, вивчається лише в соціально-філософському контексті.

Вивчаючи проблему цінностей, особливий інтерес викликає соціально-філософська інтерпретація надіндивідуального характеру цінностей. Вони, виступаючи певними цільовими маркерами, визначають верхню межу у рівні філософсько-соціальних прагнень особистості. Розуміння цінності як ідеалу дозволяє зазначити не лише «надіндивідуальність», але й «надособистісність» цінностей, що часто виконують функцію вищого критерію для орієнтації в світі і опори для особистісного самовизначення.

Поняття цінності може бути включено у сферу таких понять, як свідомість суспільства, соціальний характер, несвідоме [10, с. 377].

Висновки. Будучи породженням конкретного соціуму, цінності відображають в собі основні риси цієї життєдіяльності. Самостійним суб'єктом ціннісного ставлення може виступати будь-яка соціальна спільність. Цінності не є абсолютними і об'єктивними у конкретному їх розумінні. Людські цінності несуть в собі конкретно-історичний досвід сукупної життєдіяльності людства. Сучасною тенденцією є усвідомлення людством своєї єдності і формування світового співтовариства, що породило потребу вироблення загальних ціннісних орієнтирів.

Список літератури:

1. Дюркгейм Э. Ценностные и «реальные» суждения // Социологические исследования. – 1991. – № 2. – С. 106-114.
2. Краус В. Нигилизм и идеалы / В. Краус. – Москва: Радуга, 1994. – 136 с.
3. Кулюткин Ю. Н. Ценностные ориентиры и когнитивные структуры в деятельности учителя / Ю. Н. Кулюткин, В. П. Бездухов. – Самара: ГПУ, 2002. – 400 с.
4. Магун В. С. Потребности и психология социальной деятельности личности / В. С. Магун. – Л.: Наука, 1983. – 211 с.
5. Малахов В. А. Культура и человеческая целостность / В. А. Малахов. – Киев: Наукова думка, 1984. – 213 с.
6. Парсонс Т. Система координат действия и общая теория систем действия: культура, личность и место социальных систем / Американская социологическая мысль: тексты / под ред. В. И. Добренкова, М.: Изд. МГУ, 1994. – С. 448-463.
7. Петровский А. В., Шпалинский В. В. Групповая сплоченность как ценностно-ориентационное единство // Психологическая теория коллектива / Под ред. А. В. Петровского. – М.: Педагогика, 1979. – С. 43-65.
8. Томас У., Знанецкий Ф. Методологические заметки // Американская социологическая мысль: тексты / Под ред. В. И. Добренкова. – М.: изд. МГУ, 1994. – 343 с.
9. Философский энциклопедический словарь. – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – 789 с.
10. Фромм Э. Душа человека / Э. Фромм. – М.: Республика, 1992. – 187 с.

Шевченко М.Ю., Кутова В.С.

Донбасский государственный педагогический университет

ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЦЕННОСТНОГО СРЕДЫ НА ЛИЧНОСТЬ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА

Аннотация

В статье рассмотрена проблема социальных и личностных ценностей человека. Автором проанализировано их влияние на мотивацию и непосредственно на деятельность человека. По мнению автора, ценности относятся к категории «социальных представлений» и одновременно они являются составной частью объективного порядка общественного бытия конкретного социума и отражают практический опыт его жизнедеятельности. Любая социальная общность – от семьи до любого сообщества может выступать субъектом системы специфических ценностей. Авторами отмечено, что субъектом ценностного отношения выступает та сторона, относительно бытия, которой определяется ценность. Отдельно автором рассмотрена суть человеческих ценностей с позиции натурализма и анти натурализма.

Ключевые слова: ценность, ценностные ориентации, мотивация, деятельность, сообщество.

Shevchenko M.Yu., Kutova V.S.

Donbass State Teachers Training University

THE IMPACT OF SOCIAL AND ENVIRONMENTAL BACKGROUND ON THE PERSONALITY AND HUMAN ACTIVITIES

Summary

The article deals with the problem of social and personal values of people. The author analyzes their impact on motivation and human activity. The author thinks that the values belong to the category of «social representation» and at the same time they belong to the objective existence of a particular social order of society and reflect the experience of life. Any social community may be the subject of specific system values. The author notices that those part which is determined by the value serves as the subject of the valuable attitude. The author also analyzes the essence of human values from the point of naturalism and anti-naturalism.

Keywords: value, valuable orientations, motivation, activity, community.